

Jonas Roelens
recensent

1 **Tinne Claes, *Zaad zonder naam. Een biografie van de spermabank.*** Geschiedschrijving zoals het hoort: genuanceerd en geëngageerd, verhelderend en verrassend. Claes schreef een ontroerende cultuurgeschiedenis waarin vrouwen-emancipatie, identiteit, seksualiteit, geneeskundige ontwikkelingen en maatschappelijke taboes moeiteloos met elkaar verweven worden.

2 **Craig Harline.** Deze Amerikaanse historicus wordt bij ons niet miskend, want zijn boeken worden vlot uit het Engels vertaald. Maar ik wens zijn boeken een nog breder publiek toe. Telkens weer stuit hij op fascinerende historische figuren om de religieuze en politieke turbulenties in de 16de- en 17de-eeuwse Nederlanden tot leven te wekken. Van een moegetergde aartsbisschop die parochiepriesters tot vervelens toe moet duidelijk maken dat er geen varkens gekweekt mogen worden in kerkgebouwen, tot een Leuvense non die haar biechtvader wegens seksueel misbruik aanklaagt, tot de familie Rolandus die uit Antwerpen wegvlucht vanwege hun protestants geloof, waarna de kleinzoon alsnog een katholieke missionaris in Brazilië wordt. Harlines boeken zijn het type waarvan ik wou dat ik ze zelf geschreven had.

3 'Mijn vleeskrokot smaakt naar spijt.' **Joke Van Caesbroeck** in het *Te kort verhaal* ('Snacks') van 6 april. Niemand beheerst de combinatie van melancholie, ironie, vervreemding en zelfspot zo subliem als Joke Van Caesbroeck. Haar te korte verhaal op woensdag in deze krant is telkens weer een licht bizar kleinood om te koesteren.

Lieven Sioen
adjunct-hoofdredacteur

1 De oorlog in Oekraïne gooid ook mijn leeslijst overhoop. *De nieuwe tsaar* van **Steven Lee Myers** is een indrukwekkende biografie van Poetin waarvan je wenste dat iedereen met macht het boek al bij verschijnen, in 2014, had gelezen. Dan hadden de westerse leiders Poetin het misschien nooit zo ver laten drijven.

Door de oorlog las ik eindelijk ook twee boeken van de mensenrechtenadvocaat **Philippe Sands** die al langer op mijn verlanglijst stonden: *De rattenlijn* en vooral *Oost-Weststraat*. Daarin vervlecht Sands vier levens – van zijn joodse grootvader, de twee joodse juristen die de concepten van genocide en misdaden tegen de menselijkheid ontwikkelden en de nazi Hans Frank – die elkaar kruisen in het Poolse Lemberg. Vandaag kennen we die stad als Lviv, in West-Oekraïne.

Maar het hoogtepunt was *Leven en lot* van **Vasili Grossman**, een magistraal epos over vrijheid als diep en onuitroeibaar menselijk verlangen, gesitueerd tijdens de slag om Stalingrad, de krachtmeting tussen de twee meest destructieve totalitaire ideologieën van de vorige eeuw, het stalinisme en het fascisme. Een tijdloos en tegelijk heel actueel meesterwerk.

3 *Les années* van **Annie Ernaux** is één aaneenrijging van secuur geformuleerde emoties, observaties en gedachten over het verglijden van tijd en tijdperk, en de zowel nietige als betekenisvolle plaats van een mensenleven. Dit citaat is zowat de programmaverklaring van dit wijze, harde, ontroerende, maar genereuze boek: '*Comme le désir sexuel, la mémoire ne s'arrête jamais. Elle apparie les morts aux vivants, les êtres réels aux imaginaires, le rêve à l'histoire.*'

Kaat Schaubroeck
redacteur

1 'Dat niemand zich dat eerder heeft afgevraagd!' Kostbaar zijn de boeken waarbij je dat als lezer bladzijde na bladzijde wil uitroepen. In *Het begin van alles* halen **David Graeber** en **David Wengrow** oude zekerheden over onze geschiedenis onderuit, zoals de mythe dat we als mensen voorbestemd waren om van jagers-verzamelaars naar landbouwers te evolueren, en vervolgens naar geordende, hiërarchische samenlevingen. Er is een alternatief, heerlijk, en dan krijg je in hoofdstuk 6 ook nog dat mooie woord cadeau: Adonistuintje.

2 *Wild souls* (in het Nederlands uitgebracht als *Waarom wilde natuur niet meer bestaat*) van **Emma Marris** had van mij veel meer aandacht mogen krijgen. Het boek stelt lastige, maar wezenlijke vragen over onze plaats in de wildernis, of wat daarvan overblijft. Welke relatie hebben we met dieren, en hoe ver gaan we om ze te beschermen, nu wij zo dominant zijn geworden dat niets doen geen optie meer is?

3 '*In Moscow there are trees planted during the Czarist era that grew, shed their leaves in fall, stood steadfast through the winters, bloomed in springs during the Russian Revolution, shaded visitors in summers in the Stalinist era, through the purges, the show trials, the famines, the Cold War and glasnost and the collapse of the Soviet Union, dropped their leaves during the autumns of the rise of that admirer of Stalin, Vladimir Putin, and that will outlive Putin and me and everyone on that train with me that November morning.*' (Uit *Orwell's roses*, **Rebecca Solnit**, 2021)

Katrien Steyaert
journalist

1 Nooit gedacht dat ik zo zou opgaan in een roman tegen de achtergrond van een pandemie (erger dan covid dan nog), maar **Sarah Hall** bezorgde me met *Burntcoat* de meest intense leeservaring van het jaar. Zinnelijke liefde, kunst, rouw, een markante moeder-dochterrelatie: ze balde het allemaal in 208 beeldende bladzijden. Ook nooit gedacht dat een dystopisch alleen-op-de-wereldboek me nu zou boeien. Maar **Marlen Haushofer** (een Oostenrijkse, gestorven in 1970) schreef met *De wand* een bijna hypnotiserend verhaal over een vrouw die plots moet overleven met alleen een koe, een hond en wat katten. Het levert bijzondere bespiegelingen over mens en dier op, en die mens die zich ondanks alles heruitvindt.

2 Prentenboekenmakers verdienen meer spotlicht, zeker als ze moeiteloos ambacht, fantasie en humor combineren. De onvolprezen **Oliver Jeffers** tracteerde dit jaar op *Het spookt in dit huis*. Visueel vernuftig en aandoenlijk. Ook onze eigen **Leo Timmers** speelt in *Het monstermeer* een heerlijk spel met zien en gezien worden.

3 Vanwege de poëzie: 'De horzvlinders schoten als woedende schietspoulen door de lucht. Ze leken wel van zuiver goud.' – uit *De wand*. Vanwege de juistheid: 'Een gezin is een vast volume. Als iemand woelt, drukt dat de ruimte van de anderen in.' – uit *Peninsula* van **Lieven Stoefs**. Vanwege de raadselachtigheid: 'Bang word je alleen van niets.' – uit *De waarnemer* van **Wim Kayzer**. Vanwege de schone eenvoud: 'Als iets een naam heeft, bestaat het meer dan zondert.' – uit *Morris* van **Bart Moeyaert**.

Gaea Schoeters
schrijver en journalist

1 Kreeg ik dit jaar cadeau van twee vrienden met een excellent smaken. In *After Sappho* duikt **Selby Wynn Schwartz** diep in de *queer history* van de letteren: een koor van vrouwen vormt de vertelstem, en belichaamt zo een collectieve ervaring van queervrouw zijn door de eeuwen. Die 'wij' mengt Virginia Woolf met Sappho en herinnert ons eraan dat wie in geen enkel hokje past de volle vrijheid heeft zichzelf uit te vinden. Maar wie overal buiten staat, moet ook elke dag knokken voor haar bestaansrecht. En al eindigt het boek in de jaren 20, dat is vandaag niet anders.

2 **Andreas Burnier!** Ik moest tot mijn absolute schande bekennen dat ik nog nooit van haar had gehoord. Wat was die vrouw haar tijd vooruit, niet alleen met wat ze over gender schreef! Gelukkig bracht Fixdit een fantastische podcast over haar uit (net zoals over tig andere onderschatte vrouwen).

3 '*If I don't kill the rat, he'll die.*' Met deze op het eerste gezicht absurde zin relateert **Samuel Beckett** in acht woorden ook ons menselijke bestaan. Gehoord in *Fin de partie*, het operadebuut dat György Kurtág op zijn 92ste schreef: daaruit kunnen we concluderen dat het (leven) weliswaar zinloos is, maar nooit te laat. En laten we nog even verder in bochten denken, met deze zin: 'Weten en denken zijn familie, maar geen vrienden.' Die komt uit *Gedachten denken* van **Annelies Beck**, een prentenboek dat groot en klein doet inzien dat we beter wat vaker zouden nadenken over wat we denken te weten. Met prachtige illustraties van Hanneke Siemensma.

Max Temmerman
recensent en schrijver

1 Ik twijfel tussen *Happy-go-lucky* van **David Sedaris** en *Saturnin* van **Jakub Malecki**. Sedaris omdat ik met zijn nieuwe verhalenbundel een geweldige dag beleefd heb. Hij wisselt op knappe wijze sferen, onderwerpen en gemoedstoestanden, zijn impressies van New York tijdens de lockdowns deden me bijna heimwee krijgen naar corona. Meerstemmige satire die scherper is dan een Zwitsers zakmes en toch ook optimistisch en hoopvol. De jonge Poolse auteur Malecki omdat hij met *Saturnin* een WO II-verhaal aflevert dat niet al eens eerder werd geschreven. Doeltreffend, origineel, onthutsend rauw en toch ook zalvend.

2 U mag kiezen: **Elias Canetti**, als Nobelprijswinnaar niet onderschat, wel door het brede publiek compleet vergeten, of dichter bij huis: de gewezen advocaat en Antwerpse (stads-)dichter **Eddy van Vliet**. Ligt er in de nieuwbouwwijk achter het gerechtshof op het Antwerpse Nieuw Zuid echt geen straat of pleintje dat zijn naam kan dragen? Ook onderschat, afgelopen zomer verscheen de kippenvelbundel *De trompetten van Toetanchamon* waarin dichter **Andy Fierens** niet alleen grappig en baldadig maar ook erg ontroerend uit de hoek komt.

3 'Parken te nat, hotels te vol, Parijs te ver. Liefde als een veelvoud van vergissingen.' Het is een mantra geworden, deze verzen uit het gedicht 'Verliefd' van diezelfde **Van Vliet**. Als er echt geen Antwerpse straten of pleinen meer over zouden zijn, kunnen we dan misschien een parkje of lentefris plantsoen aan de dichter opdragen?